

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
POMORSKI FAKULTET**

MARIN MEDAK

**LUKE I TERMINALI KANADE I SJEVERNE
EUROPE ZA PRIHVAT BRODOVA ZA
KRUŽNA PUTOVANJA**

ZAVRŠNI RAD

Split, Srpanj 2019.

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
POMORSKI FAKULTET**

STUDIJ: POMORSKA NAUTIKA

**LUKE I TERMINALI KANADE I SJEVERNE
EUROPE ZA PRIHVAT BRODOVA ZA
KRUŽNA PUTOVANJA**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

Kap. Zoran Mikelić

STUDENT:

Marin Medak (MB: 0171270804)

Split, Srpanj 2019.

SAŽETAK

Relevantan čimbenik koji utječe na razvitak prometa, turizma i gospodarskih djelatnosti u vodnom prometu su putničke luke i pripadajući terminali. Porastom prosječne veličine broda i opsega posla u vodnom prometu dolazi i do potrebe za povećanjem pomorskih luka i izgradnje bolje infrastrukture. Od klasičnih funkcionalnih luka stvoreni su suvremeni putnički terminali koji ispunjavaju zahtjeve pomoraca i putnika i osiguravaju prostor za primanje velikih brodova. Brod za kružna putovanja jest putnički brod čija namjena nije prijevoz osoba od jedne luke do druge luke odredišta, nego je namijenjen za uživanje u putovanju i sadržajima na brodu. Postoje brojni terminali sjeverne Europe i Kanade za prihvata brodova za kružna putovanja, najvažniji se nalaze u Montrealu, Vancouveru, Halifaxu, Rostocku, Southamptonu i drugima.

Ključne riječi: *pomorske putničke luke, terminali, turizam, brod za kružna putovanja*

ABSTRACT

The relevant factor that affects on the development of transport, tourism and economic activity in water transport is the passenger ports. The increase in the average size of the ship and the volume of work in water traffic results in the need to increase the maritime ports and build a better infrastructure. From the classic functional ports modern passenger terminals have been made which must satisfy the needs of both sailors and passengers and provide the space to receive large ships. Foreign vessel on cruise means a passenger ship intended rather to provide passengers with a pleasure of a journey and facilities for entertainment aboard than the transport of persons from one seaport to another. There are numerous terminals of northern Europe and Canada for the reception of cruise ships, most important are in Montreal, Vancouver, Halifax, Rostock, Southampton and others.

Key words: *maritime passenger ports, terminals, tourism, the cruise ship*

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. PUTNIČKI BROD.....	3
2.1. OPĆENITO O PUTNIČKIM BRODOVIMA	3
2.2. BROD ZA KRUŽNA PUTOVANJA	4
2.3. KRUŽNA PUTOVANJA U SVIJETU.....	5
2.3.1. Povijest razvoja kružnih putovanja.....	5
2.3.2. Općenito o kružnim putovanjima	6
3. PUTNIČKI TERMINALI I LUKE.....	8
3.1. OPĆENITO O TERMINALIMA.....	8
3.2. POMORSKO PUTNIČKE LUKE	9
3.3. SPECIFIČNOSTI POMORSKO PUTNIČKIH TERMINALA	9
3.4. ORGANIZACIJA POMORSKO PUTNIČKIH LUKA	12
3.4.1. Luke za brodove za kružna putovanja	12
4. LUKE I TERMINALI U SJEVERNOJ EUROPI ZA PRIHVAT BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA	15
4.1. COPENHAGEN.....	16
4.2. HELSINKI.....	17
4.3. STOCKHOLM.....	18
4.4. ROSTOCK	19
4.5. OSLO	20
4.6. DOVER.....	21
4.7. SOUTHAMPTON.....	22
5. LUKE I TERMINALI U KANADI ZA PRIHVAT BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA	24
5.1. VANCOUVER	24
5.2. MONTREAL.....	25
5.3. TORONTO.....	26
5.4. SAULT STE MARIE.....	27
5.5. HALIFAX.....	27
6. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA.....	30
POPIS SLIKA	31

1. UVOD

U završnom radu obradit će se tema Luke i terminali Kanade i Sjeverne Europe za prihvat brodova za kružna putovanja, U radu će se definirati i opisati pojam putničkih luka i terminala te napraviti osvrt na oboje. Opisat će se luke i terminali u Kanadi i Sjevernoj Europi. Neke od najvećih pomorskih putničkih luka Kanade poput Montreala, Toronta i Vancouvera te luke Sjevernog mora s najvećim pomorskim putničkim prometom, a to su luke Ujedinjenog Kraljevstva i Nizozemske.

Gledano u širem smislu, morske luke predstavljaju veliku ekonomsku silu, a njihov utjecaj na gospodarstvo na razini svijeta i države je izrazito velik. Bitan preduvjet za razvoj turizma, gospodarstva i prometa je egzistencija pomorsko putničkih terminala koji su u funkciji turističke ponude i ispunjavanju zahtjeva putnika i njihovih potreba.

Osnovne razlike između različitih putničkih luka usmjerene su na razvijenost infrastrukture luke i na razvijenost gospodarstva u državama u kojima se pojedine luke nalaze. Kada se govori o putničkim terminalima, u ovom radu obradit će se luke za kružna putovanja.

Predmet istraživanja završnog rada su najveće pomorske putničke luke Kanade te luke na Sjevernom moru. Opisat će se gospodarski utjecaj istih na razvoj zemlje, kao i osnovne karakteristike tih prometnih čvorišta. Osim toga, opisat će se putničke luke i terminali i brodovi za kružna putovanja

Svrha istraživanja završnog rada odnosi na analiziranje i utjecaj koje na gospodarski razvoj zemlje i geoprometni položaj stvaraju zemlje s velikim pomorskim putničkim prometom. Kako utječu na razvoj zemlje te koji putnički terminali najviše prevladavaju u tim područjima.

Problematika koju će ovaj rad istraživati odnosi se na utjecaj pomorskog prometa na okoliš kao i mogućnosti u promjeni infrastrukture koje mogu poboljšati najveća trgovačka i prometna čvorišta.

Rad je podijeljen na šest dijelova.

U prvom uvodnom poglavlju napraviti će se kratak osvrt na temu koja će se obraditi u radu te svrha, predmet i problematika istraživanja rada.

U drugom poglavlju opisat će se putnički brod, odnosno brod za kružna putovanja i sve njegove karakteristike.

Treće poglavlje analizirat će pomorske putničke luke i terminali. Njihove karakteristike i specifičnosti, a ovdje će se elaborirati i putničke luke za kružna putovanja.

Četvrto poglavlje analizirat će putničke luke i terminale Sjeverne Europe. Opisat će se nekoliko pripadajućih luka za prihvat brodova za kružna putovanja.

U petom poglavlju analizirat će putničke luke i terminale Kanade. Opisat će se nekoliko pripadajućih luka za prihvat brodova za kružna putovanja kao i njihove specifičnosti.

U šestom poglavlju iznijet će zaključak završnog rada.

2. PUTNIČKI BROD

2.1. OPĆENITO O PUTNIČKIM BRODOVIMA

Putnički brod se obično definira kao brod koji služi za prijevoz više od 12 putnika. Odnosno, prema definiciji putnički brod je vrsta trgovačkog broda, a osnovna zadaća putničkog broda je prijevoz putnika s jedne destinacije na drugu. Ova vrsta brodova ne odnosi se na teretne brodove s ograničenim brojem putnika koji se mogu ukrcati i teretne brodove s kapacitetom za samo 12 putnika, koji su ne tako davno, kada prijevoz putnika nije bio prioritet već prijevoz robe, bili aktivno prisutni u morima [11]. U užem smislu, brod mora zadovoljiti samo nekoliko standarda kako bi se mogao klasificirati kao putnički brod:

- brod mora osigurati odgovarajuću količinu prostora za najmanje dvanaest putnika i
- putnički brodovi moraju biti dizajnirani za prijevoz ljudi kao svoju primarnu funkciju [11].

Međutim, moguće je za putničke brodove da ponekad također nose male količine tereta ili drugih predmeta u čekanju ili drugom dijelu broda. Putnički brodovi se obično dijele na izletničke brodove i putničke brodove za dulja putovanja na određenim linijama (linijski putnički brod). Linijski putnički brodovi obično međusobno povezuju otoke s kopnom, a karakteristike linijskog broda kao i vrste ovise o mjestu gdje plove. Najčešći primjer su trajekti, odnosno *RO-RO* putnički brodovi zato što istovremeno prevoze vozila i putnike. Prilikom gradnje ovog broda javlja se problem jer se glavna paluba broda nalazi dosta nisko iznad mora. Osim toga, drugi problem kod gradnje ovog broda stvara veliki prostor u brodu gdje je smješten teret i vozila jer može doći do pomicanja tereta i vozila, a to narušava stabilnost broda [11].

Prije su veliki preookeanski brodovi prevozili teret i putnike zajedno. Odnosno brodovi su prevozili prtljagu putnika zajedno sa zapakiranim teretom i poštom. Također, isti su imali i skladišta za dizalice i opremu za ukrcaj i iskrcaj tereta. Razvojem brodogradnje i zahtjevima putnika za učestalijim preookeanskim putovanjima u novim brodovima za kružna putovanja isključena je mogućnost prijevoza robe i tereta [11].

2.2. BROD ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Brod za kružna putovanja se može definirati kao vrsta broda za prijevoz putnika koji je namijenjen za osobe koji žele uživati u prekoceanskim putovanjima kao i raznim sadržajima dostupnim na brodu. Ova vrsta broda za vrijeme plovidbe morem, pristaje u lukama zanimljivog turističkog sadržaja kao i popularnim destinacijama. Takav oblik putovanja se danas popularno naziva krstarenje. Krstarenje se do danas razvilo kao jedna od vrlo popularnih vrsta turizma koja pruža zadovoljstvo i odmor putnicima za vrijeme plovidbe. Brod za kružna putovanja mora biti opremljen za višednevni boravak putnika. Također, i dostupnost širokog sadržaja hrane i pića kao i dovoljan broj smještajnih jedinica za vrijeme cijelog putovanja.

Brodovi za kružna putovanja klasificiraju se prema području namjene, a mogu se podijeliti na:

- riječne i
- morske brodove, odnosno plovila.

Plovila se kategoriziraju na više načina, a mogu se podijeliti prema poslovnom modelu, veličini i načinu života putnika. Također, ovisno o dobi putnika kao i njihovim interesima i financijskoj slobodi, brodovi mogu biti namijenjeni za avanture, ugođaj, obrazovanje, kulturu, zabavu, sportske aktivnosti, wellness ili rekreaciju [5]. Slika 1. prikazuje brod za kružna putovanja MS Oasis of the Seas.



Slika 1. MS Oasis of the Seas [10]

2.3. KRUŽNA PUTOVANJA U SVIJETU

2.3.1. Povijest razvoja kružnih putovanja

Pojava kruzning turizma (engl. *Cruising tourism*) u svijetu javila se dosta poslije ukoliko se uspoređi s ostalim oblicima turizma. Oceanic je bio prvi brod napravljen samo za kružna putovanja i to naročito po Sjevernoj Americi. Brod je započeo s plovidbom 1965. godine, za kompaniju Home Lines. Pojava prvog broda, Oceanic, za kružna putovanja 1965. godine smatra se prekretnicom kruzning turizma. Drugi izvori tvrde kako je ipak godina 1966., bila prekretnica kruzning turizma, kad je kompanija *Norwegian Caribbean Line* postala prva koja je nudila s brodom Sunward, cjelogodišnji raspored kružnih putovanja. Brod Sunward kompanije *Norwegian Caribbean Line* bio je namijenjen širem tržištu. Šezdesetih godina prošlog stoljeća započeo je razvoj kruzning turizma koji je bio dostupniji sve široj publici. Razvojem kruzning turizma započinju kružna putovanja po Karibima, a prevladavali su putnici iz Kanade i Amerike. Tek koncem devedesetih godina prošlog stoljeća kruzning turizam zahvatio je i Europu, naročito Veliku Britaniju, a zatim i azijsko-pacifičku regiju. U zadnja dva desetljeća, kruzning turizam doživio je veliki razvoj u cijelom svijetu, a u prilog tome idu podaci koji govore da je potražnja za takvim oblikom turizma porasla za 50% u sedmogodišnjem razdoblju od 1989. do 1996. godine, a zatim opet za 50% u četverogodišnjem razdoblju od 1996. do 2000. godine. Procjenjuje se da je ukupan broj putnika u 2010. godini bio na oko 18 milijuna, što u odnosu na 1995. godinu ukazuje na povećanje potražnje od oko 2,5 puta. U 2014. godini oko 20 milijuna putnika koristilo se ovakvim oblikom turizma u svijetu [6].

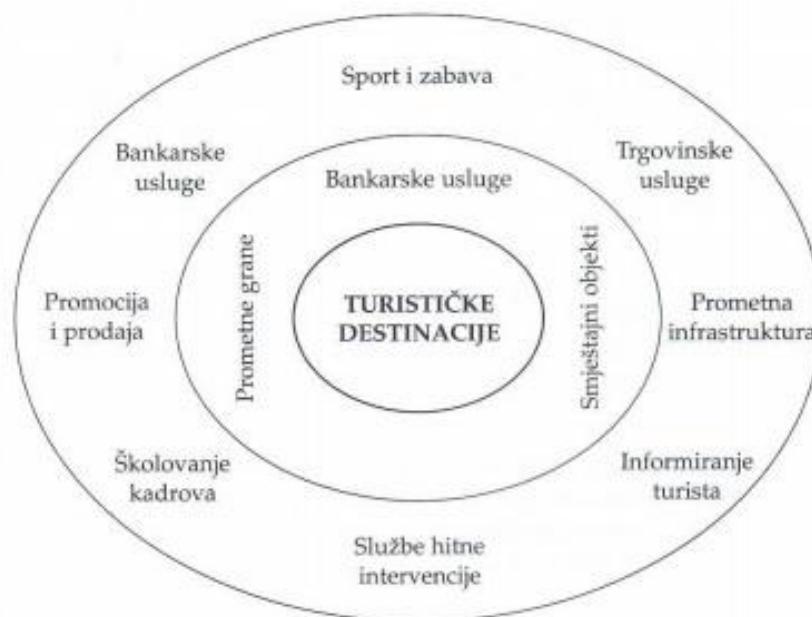
Sjeverna Amerika, odnosno SAD i Kanada su dva glavna emitivna tržišta kruzning turizma. Procjenjuje se da je u 2010. godine generirano oko 11,7 milijuna putnika ili 65% ukupne potražnje u kruzingu u svijetu. U razdoblju od 1980. – 2010. godine tržište Sjeverne Amerike je raslo s prosječnom godišnjom stopom od 8,4%. Isto tržište u periodu od 2004. i 2005. godini porast potražnje u odnosu na prethodnu godinu iznosio je 8,5%, odnosno 5,6%. Na Europskom tržištu, u kojem je glavno tržište Velike Britanije, drugo je prema zastupljenosti u svijetu i to s 3,9 milijuna putnika i udjelom od oko 22% u ukupnoj svjetskoj potražnji kruzning turizma u 2010. godini [6].

Razlog visokog neočekivanog povećanja broja putnika u kruzning turizmu može se objasniti sa vrlo pristupačnim cijenama, ali zbog sve manjih cijena takvog turizma i vrijeme kružnih putovanja je sve kraće, pa samim time potražnja za novim brodovima i destinacijama sve je

veća. Sve navedeno utječe na destinacije koje se s obzirom na porast broja putnika moraju što bolje nositi sa novim trendovima sigurnosti i zaštite okoliša. Potražnja za ovim destinacijama je velika, tako da i konkurencija raste iz dana u dan. S obzirom na navedeno Lučke uprave su suočene sa velikom konkurencijom od strane drugih luka, te kako bi ostale konkurentne moraju konstantno raditi na razvoju luke, te unapređenju standarda i usluga [6].

2.3.2. Općenito o kružnim putovanjima

Kružna putovanja predstavljaju oblik turističke, a i prijevozne usluge. Turistička usluga obuhvaća trgovinu, sportske i rekreacijske sadržaje, znamenitosti, muzeje i druge značajke. Odnosno, turistička usluga se odnosi na popularne turističke destinacije koje će svojim sadržajem i dostupnim djelatnostima doprinijeti kvaliteti usluge. Zadaća turističkih agencija je da organiziraju kružna putovanja, a iste raspolažu velikom mrežom dostupnih poslovnica koja omogućuje kvalitetnu pokrivenost emitivnog tržišta jedne ili više svjetskih regija. Zbog velike udaljenosti i rasporeda receptivnih i emitivnih tržišta, agencija će u pravilu ponuditi i organizirati prijevoz zrakom do i od luke polazišta [4].



Slika 2. Kategorizirane aktivnosti koje sudjeluju u proizvodnji turističke usluge [2]

Slika 2. prikazuje značajke koje omogućuju prodaju i proizvodnju turističke usluge. Turistička destinacija nalazi se u središtu te kruga koji sadrži najrazličitije turističke sadržaje koji predstavljaju motiv dolaska turista.

Prvi krug sadrži značajke koje su od značenja primarnog za turističku destinaciju, a to su:

- prometni,
- smještajni i
- ugostiteljski kapaciteti [2].

Djelatnosti koje se odnose na kvalitetu usluge u turističkoj destinaciji, smještene su u drugom krugu, a to su:

- trgovina,
- sportski i rekreacijski sadržaji,
- pošta,
- banke,
- telekomunikacijske infrastrukture,
- prodaja i
- promocija [2].

Brodarsko poduzeće obavlja prometnu, prijevoznu i u manjoj mjeri prodajnu funkciju kružnog putovanja. Brodarsko poduzeće je zaduženo upravo za taj oblik brodske djelatnosti. Poduzeće stavlja na raspolaganje posadu i brod, a također se bavi i prodajom ali u dosta manjoj mjeri jer je prodaja prepuštena turističkim agencijama. Brodarska poduzeća mogu umjesto pomoraca obavljati i prijevoznu funkciju, ali se oni bave drugim oblicima pomorskog prijevoza ili multinacionalne kompanije, a predmet njihova poslovanja je industrija slobodnog vremena i zabave. Vrlo bitan čimbenik u prijevoznoj funkciji su putničke luke i terminali jer bez njihovog postojanja ne može se primjereno ni doći do željenih turističkih destinacija. Turistička destinacija se sastoji od različitog turističkog sadržaja jer upravo taj sadržaj je motiv zbog kojeg turisti žele posjetiti tu destinaciju. Smatra se, kako je organizacija kružnih putovanja vrlo kompleksan proizvod brodarstva, lučkih djelatnosti, kopnenog i zračnog prometa, opskrbljivača brodova, kulturoloških ustanova, ugostiteljskih objekata, trgovine, turističkih i pomorskih agencija te drugih poduzetnika. Organizacije je kompleksna jer predstavlja međuovisnost i interakciju pomorskog prometa, odnosno brodova i luka i turizma, odnosno turističkih destinacija [4].

3. PUTNIČKI TERMINALI I LUKE

3.1. OPĆENITO O TERMINALIMA

Terminali se mogu definirati kao mjesta na kojima dolazi do susreta između dvije ili više prometnih grana radi predaje ili dovoza, odnosno preuzimanja i odvoza robe za transport, mjesta za skladištenje i dr. Na terminalima se obavlja održavanje i zaštita robe, a to se odnosi na zaštitu robe od atmosferskih utjecaja i održavanja u ispravnom stanju. Također, terminali obavljaju ulogu za koncentraciju i distribuciju robe, tako da ih se može nazvati prometnim čvorištima zbog obujma i opsega posla koji se obavlja na njima. Terminali su opremljeni specijaliziranim uređajima i sredstvima koji služe prekrcaj i istovar.

Terminali se dijele prema tri kriterija, a to su:

- tehnološko-specijalizirani terminali
- integralni i granski terminali i
- pomorski i kopneni terminali [3].

Pomorski i kopneni terminali podrazumijeva terminale koji se razlikuju prema svom položaju, odnosno nalaze li se na moru ili na kopnu. Prema tome, svi terminali mogu se podijeliti u samo dvije osnovne skupine:

- kopneni i
- lučki terminali [3].

Definicija lučkih terminala kaže da su to čvorišta morskih i kopnenih prijevoznih putova koji su organizirani i opremljeni za prihvatanje, prikupljanje, pripremu te otpremanje putnika ili velikih količina tereta (robe) određene vrste prekrcavanjem s morskih na kopnena prijevozna sredstva i obratno.

Postoji mnogo raznih tipova lučkih terminala, a neki od tih terminala su:

- višenamjenski i univerzalni,
- *Roll-on/Roll-off* (RO-RO),
- kontejnerski,
- terminali za promet teglenica (*LASH*-terminali),
- terminali za suhe rasute terete (uglje, željezna ruda i dr.),
- terminali za prekrcaj fosfata i kalija,
- terminali za prekrcaj žitarica i drugi [3].

3.2. POMORSKO PUTNIČKE LUKE

Prostor koji služi za ukrcaj i iskrcaj putnika zove se pomorsko putnička luka, a s obzirom na mjesto može biti polazna, prolazna ili krajnja. Putničke luke sastoje se od niza objekata i sadržaja, poput:

- zgrada za putnike,
- ceste za odlazak i dolazak putnika i
- pristupnih površina kojima se dolazi do plovila [3].

U putničkim zgrada nalaze se putnici koji se spremaju za prihvat i otpremu na plovilo. U putničkoj zgradi postoje:

- osnovni sadržaji: prodajna mjesta prijevoznih karata, čekaonice, sanitarni prostori, prtljažno odjeljenje i garderoba,
- prateći sadržaji: ugostiteljski sadržaji, trgovine, sadržaji zdravstvenih usluga, sadržaji zabavnog karaktera i
- službeni sadržaji: prostori radnog osoblja putničke zgrade, banke, pošte, carine, prostori ovlaštenih osoba [3].

Površine koje predstavljaju uređeni prostor od putničke zgrade do plovila nazivaju se pristupne površine. Pristupne površine opremljene su raznim sadržajem [3].

3.3. SPECIFIČNOSTI POMORSKO PUTNIČKIH TERMINALA

Bitan preduvjet za razvoj turizma, prometa i drugih gospodarskih djelatnosti su upravo pomorsko putnički terminali. Putnički terminali utječu na zadovoljstvo turističke ponude. Pravilnim pristupom vođenja lučke politike moguće je ostvariti optimalan razvitak putničkog lučkog sustava koji je usklađen s ciljevima i mjerama ukupne gospodarske politike. Ono što lukama daje poseban značaj je to da nisu same sebi svrha već predstavljaju svrhu i korisniku koji se koristi lukom. Stoga je bitno, kontinuirano ulagati u razvoj i poslovanje luka zato što od takvog pristupa svi uključeni imaju koristi [2].

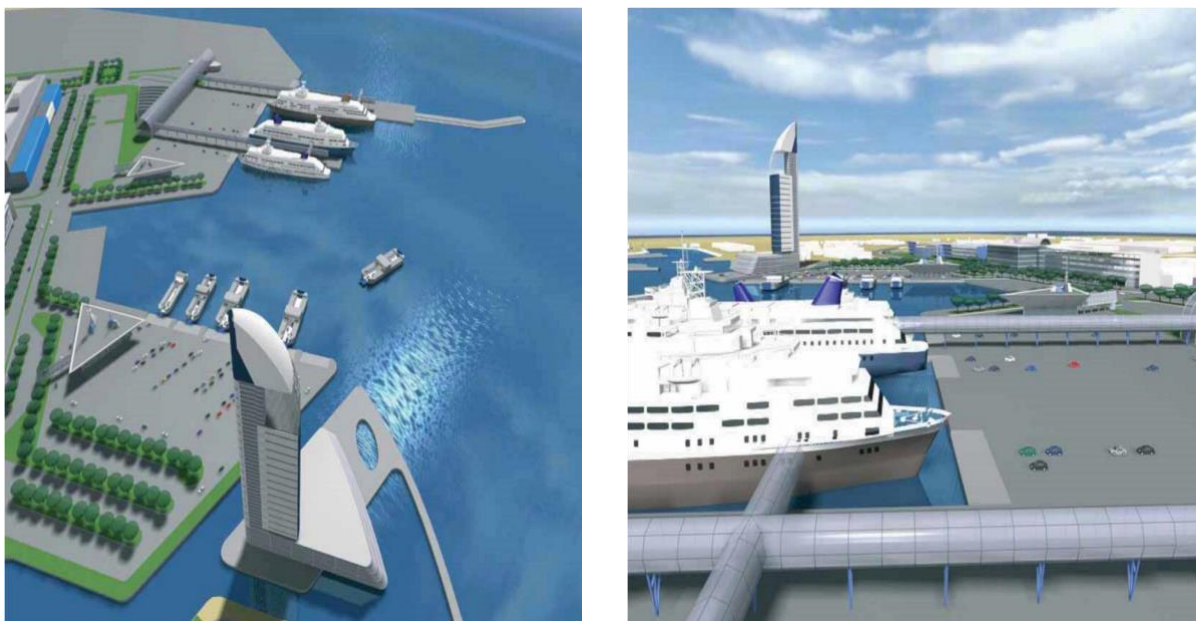
Razvoj putničkih terminala temelju kojih se širi proizvodni program luke mora prvenstveno sagledavati s makroekonomskog aspekta zbog toga što utječe na razvoj drugih

komplementarnih djelatnosti. Propulzivnost pomorsko putničkih terminala toliko je široka u regionalnom razvoju da su gotove sve svjetske regije iskoristile uvjete koje joj omogućuje geoprometni položaj. Porast veličine putničkog broda kao tendencije kretanja u svjetskom pomorskom prometu i ukupne veličine putničke mornarice, odrazile su se i na putničke luke. Takav zamah koji je i opsežan i kvalitetan postavio je pred luke koje su u funkciji putničkog prometa zahtjev za izmjenom fizionomije i načina ponašanja. Od klasičnih putničkih luka nastali su suvremeni putnički terminali koji danas zadovoljavaju i putnike i pomorce. To su terminali čija se funkcija ne iscrpljuje u prihvatu broda, nego se širi na kvalitetan prihvrat putnika, visoku kvalitetu udobnosti putnika na terminalu te učinkovito organizirano odvijanje prometa na terminalima [2].

Optimalno opslužiti brod znači osigurati odgovarajuće strukturne kapacitete. Strukturni kapaciteti na suvremenom putničkom terminalu (trajektnom ili za kružna putovanja) moraju biti tako dimenzionirani i profilirani da omogućavaju brzu protočnost putnika i vozila te da se u njima osigura potreban komfor za putnike, a to su [2]:

- dostupnog raznih usluga i ponude u lukama:
 - rasprostranjenost,
 - protočnost i pristup i
 - ponuda,
- ljubaznost, gostoljubivost i srdačnost osoblja koji obavljaju različite zadaće,
- sposobni i organizirani zaposlenici na terminalima,
- servis i razne usluge poput popravka, mehaničkih poslova, benzinske postaje i dr),
- restorani i objekti koji pružaju hranu i piće,
- odmarališta, moteli, hoteli,
- prodavaonice, trgovine, samoposluga,
- javni WC-i i sanitarni čvorovi uz prometnice;
- pristupačna parkirališta i
- drugi sadržaji za putnike poput kina i igri [2].

Prikaz simulacije suvremenoga pomorsko-putničkog terminala prikazan je na slici 3. Kako bi prikazani suvremeni terminal opravdano uloženu financijsku pomoć i kako bi se optimalno iskorištavali dostupni kapaciteti, bitno je zadovoljiti i određene zahtjeve iz makro-okruženja jer se time privlače putnički tokovi u te luke [2].



Slika 3. Suvremeni višenamjenski putnički terminali [2]

Najbitniji uvjeti za osiguranje toga su:

- dobra prometna povezanost (povezanost prometnica),
- dobra povezanost s mjestima i njihova ekonomičnost (sati puta),
- prometna mreža (u najkraćem vremenu najsigurnije do cilja),
- razgranata mreža prometnica/brodskih linija,
- povezanost i integriranost različitih vrsta i grana prometa,
- kvalitetno obavješćivanje,
- brzina odvijanja prometa,
- učestalost veza (brodski promet i dr.),
- logično povezivanje cesta i alternativni putovi dolaska do cilja,
- prohodnost, protočnost, nesmetano odvijanje, i normalni tijek prometa,
- prometna regulacija i
- kontinuiranost [4].

Inovacije u pomorstvu i zahtjevi makro-okruženja koji se odnose na povećanje putničkih tokova uvelike su promijenili sliku pomorsko putničkog tržišta u svijetu. Zbog toga se luke, jer predstavljaju važan čimbenik u odvijanju i regulaciji pomorskog prometa, moraju kontinuirano prilagođavati novim uvjetima. Izgradnja novih luka kao i prilagođavanje starih luka

suvremenom tržištu ovisi o položaju i gospodarskim mogućnostima luke, a često je otežan ili ograničen određenim čimbenicima važnim za razvoj i poslovanje luke, odnosno krutošću samoga lučkog sustava kao gospodarskog subjekta. Prilagođavanje uvjetima koje donosi suvremeni pomorski promet nije lako i dosta je skupo jer se ne odnosi samo na visinu financijskog pomoći već i rentabilno eksploatacije skupih obala, prekrcajnih rampi i mostova, što ovisi o stupnju iskorištenosti kapaciteta, odnosno o stupnju koncentracije putničkog prometa [4].

3.4. ORGANIZACIJA POMORSKO PUTNIČKIH LUKA

Karakteristike, prometni kapacitet, namjena i izgled putničke luke ovise o brodovima koji se na terminalima očekuju. U svijetu se razlikuju luke/ terminali namijenjene za:

- brodove u linijskom prijevozu i
- brodove za kružna putovanja koji će se detaljnije elaborirati u nastavku [4].

Podjela luka koja je spomenuta odnosi se na organizacijski pristup poslovanju luka u čijem se središtu nalazi putnik koji predstavlja predmet transporta. Pomorsko putnička luka sastoji se od još jedne podvrste, a to je marina ili nautička luka, a upravo ista predstavlja glavni objekt nautičkog turizma koji je razvijen i proširen s ciljem da se pruži usluga raznim sudionicima takvog oblika turizma [4].

3.4.1. Luke za brodove za kružna putovanja

Zbog veliko razvoja nautičkog turizma dolazi do razvijanja posebnih terminala upravo za tu vrstu prometa i takvi terminali primat će isključivo brodove za kružna putovanja. Dosadašnji razvitak luka/terminala za kružna putovanja rezultat je:

- progresivnog rasta standarda država zapadne i sjeverne Europe, Sjeverne Amerike i u zadnje vrijeme Japana, Južne Koreje, Singapura i Tajlanda i
- angažiranja tuoperatora koji prije negoli ustanove itinerar žele definirati dva parametra:
 - ekonomske, tehnološke, kulturološke i infrastrukturne pogodnosti luke ukrcanja i ticanja,
 - postojanje dovoljne platežne potencijalne potražnje.

Tek tada slijedi intenzivna medijska propaganda tijekom duljeg razdoblja, a to predmnijeva upoznavanje s programom putovanja s aspekta pogodnosti i sadržaja, uz nezaobilazno naglašavanje novog iskustva u životu suvremenog čovjeka koje se stječe takvim putovanjem. Terminali za kružna putovanja uvjet su bez kojeg je gotovo ne moguće zamisliti komercijalno iskorištavanje određenog prostora. Iz iskustva je pokazano da je ulaganje u razvoj terminala osnova ekonomskog vrednovanja kulturne baštine i manifestacija borbe za prestiž u odnosu prema konkurentnoj luci. Uloga terminala za kružna putovanja može se razlikovati u ovisnosti o tome radi li se o:

- luci ticanja (engl. *port of call*) ili
- polaznoj luci (engl. *home port*) [4].

Luka koju brod za kružna putovanja namjerava posjetiti za vrijeme svog programa putovanja, odnosno obilaska turističkih destinacija naziva luka ticanja. Očekuje se da luke ticanja udovolje uvjetima poput:

- prihvate brodove na kružnim putovanjima,
- osiguraju carinske i policijske formalnosti,
- organiziraju izlete na okolna znamenita mjesta ili raznovrsne lokacije (muzeji, restorani, kockarnice i sl.),
- usluge i servisi za popravak i opsluživanje broda,
- ugostiteljski objekti, restorani i prodavaonice.

Polazna luka mora zadovoljiti puno više zahtjeva nego što se to očekuje od luke ticanja. Stoga, osim što mora optimalno poslužiti brod, također putnicima mora omogućiti i dodatne usluge i sadržaje poput:

- dobra povezanost sa svim prometnim granama i učestalost veza (cesta, željeznica, brodske linije;
- mjesto za parkiranje vozila,
- položaj terminala u blizini zrakoplovne luke
- kako putnici mogu biti u situaciji da dulje čekaju na početak putovanja (raniji letovi, razgledavanje grada i sl.), terminali se ponudom sadržaja i vizualnim doživljajem oblikuju na način da turisti već i boravak na terminalu doživljavaju kao sastavnicu turističkog proizvoda,

- u prednosti su lokacije terminala u centru grada jer su turistima na raspolaganju i sadržaji u samom gradu pa će zahtjevi za osiguranjem turističkih usluga na terminalu biti manji, a sama ponuda raznovrsnija i kvalitetnija,
- kvalitetnu obavijest,
- stalan i siguran vez [4].

4. LUKE I TERMINALI U SJEVERNOJ EUROPI ZA PRIHVAT BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Europa je nakon Amerike, preciznije Sjeverne Amerike, druga najpopularnije odredište za kružna putovanja. Kružna putovanja u Europi najčešće se odnose na:

- zapadno i istočno Sredozemlje i
- sjevernu Europu, odnosno, Irsku, atlantske luke, Veliku Britaniju, Sjeverno i Baltičko more [1].

Vodeće svjetske turističke kompanije zainteresirane su za Europu kao destinaciju za kružna putovanja. To se najviše ogleda u njihovoj velikoj zastupljenosti. Odgovor na prepoznatljiv potencijal europskog tržišta i destinacije je povećanje brodskih kapaciteta na Sredozemlju i sjevernoj Europi s 24% odnosno 5% u broju brodova. Tržište za kružna putovanja sjeverne Europe odnosi se na područja britanskog otočja, Islanda, Baltika, Arktika i zapadne Europe. Također, spomenuto tržište predstavlja i osnovnu podjelu kojom se vode kompanije za kružna putovanja, pa je prema tome i marketinški prate. Luke sjeverne Europe su vrlo moderne i sofisticirane te mogu udovoljiti velikom broju zahtjevu putnika. Nedostatak područja sjeverne Europe koje utječe na kružna putovanja je sezonalnost kao posljedica loših vremenskih prilika u zimskim mjesecima, pa brodovi obično putuju na neku drugu lokaciju, poput Kariba itd. [1].

Postoji mnogo kompanija za kružna putovanja, a najveći broj sjedišta nalazi se u Velikoj Britaniji s obzirom da se tamo odvija najveći promet brodova za kružna putovanja. Najvažnije bazne luke sjeverne Europe su:

- Southampton,
- Copenhagen,
- Dover,
- Kiel,
- Amsterdam,
- Harwich,
- Bremenhaven [1].

Najznačajnije luke ticanja su: St. Petersburg, Talin, Lisabon, Stockholm, Helsinki, a najvažnije bazne luke su bile: Southampton, Copenhagen, Dover, Kiel, Amsterdam. Bazne luke ujedno su i luke ticanja, pa ih nije potrebno spominjati u tom kontekstu. Najvažnija luka ticanja

je ona na Baltiku, koja je također vrlo interesantna i zanimljiva destinacija sjeverne Europe. Baltik je od 2009. treće po važnosti turistička destinacija nakon Sredozemlja i Kariba [1].

Prilikom procjene terminala za krstarenja i njihove infrastrukture, važno je obratiti pozornost na fizičke i druge značajke koje zadovoljavaju zahtjeve terminala za krstarenje i određuju atraktivnost terminala za kružna putovanja u očima brodova za kružna putovanja, tvrtki i putnika na kružnim putovanjima [9].

4.1. COPENHAGEN

Postoje tri terminala za krstarenja u luci Copenhagen:

- Langelinie,
- Ocean Quay i
- Nordre Toldbod [9].

Udaljenost od terminala do centra grada kreće se od 3 do 8 kilometara, najbliže središtu grada je terminal Nordre Toldbod (3 km), a najudaljeniji terminal - Ocean Quay (8 km). Ukupna duljina vezova je 2, 035 metara (Langelinie - 710 m, Ocean Quay - 1, 100 m i Nordre Toldbod - 225 m). Maksimalni gaz plovila je od 7,4 do 10,5 metara (Langelinie - 9,1 m, Ocean Quay - 10,5 m i Nordre Toldbod - 7,4 m). U 2010. godini u Copenhagenu je započela izgradnja nove obale za krstarenja. Ukupna investicija iznosila je oko 500 milijuna švedskih kruna (48.292.848 eura). Planirano je da oko 60% godišnjih putnika na kružnim putovanjima, ili oko 420.000 putnika godišnje, bude opskrbljeno novim pristaništem. Pristan je otvoren 2014. godine. Početkom listopada 2017. godine Kopenhaški *Malmo Port Bord* podržao je konstrukciju novih terminala za kružna putovanja u Copenhagenu. Nalazit će se iza sadašnjeg terminala Ocean Quay i moći će obraditi više od 5.000 putnika u jednom pozivu. Terminal za krstarenja planira se otvoriti 2020. godine. Brodovi za kružna putovanja koja napuštaju Copenhagen čine 45% poziva broda. Copenhagen je ujedno i luka pristajanja na božićna krstarenja koja dole iz britanskih luka [9].

Slika 4. prikazuje terminal Langelinie. Langelinie nije tipičan terminal za krstarenja. Gat ima informacijski centar i trgovine (u blizini starih skladišta). Trgovine prodaju nakit, danske klompe, porculan, odjeću, jantar. Većina gradskih atrakcija je blizu za šetnju. Često putničke linije nude uslugu prijevoza autobusom do središta Kopenhagena.



Slika 4. Terminal Langelinie [7]

4.2. HELSINKI

Luka Helsinki je sedma najprometnija luka za krstarenje u sjevernoj Europi. Svake godine u luku posjećuje više od 300 putničkih brodova i 4 milijuna putnika. Međunarodne pristaništa brodova za krstarenje prisutne su na četiri lokacije u Helsinkiju. To su:

- Hernesaari,
- South Harbour,
- West Harbour i
- Katajanokka [9].

Grad ima brojne znamenitosti, uključujući muzeje, kazališta, parkove, vrtove itd. Koje privlače posjetitelje grada [8].

U luci Helsinki nalazi se osam pristaništa za brodove za kružna putovanja: LHC, LHB, LV7, LMA i LMB, ERA & ERB, EKL, EPL, EO126. Udaljenost od pristaništa do centra grada je 1,5 do 4 kilometra, a pristaništa South Harbour najbliža su centru grada, pristaništima West

Harbora i Hernesaariju koji su najudaljeniji od centra grada. Ukupna duljina pristaništa iznosi 2, 185 metara (LHC + LHB - 675 m, LV7 - 220 m, LMA & LMB - 400 m, ERA & ERB - 400 m, EKL - 180 m, EPL - 130 m, EO1 - 180 m). Maksimalni gaz brodova je od 6 metara do 12,5 metara (LHC - 9,8 m, LHB - 9 m, LV7 - 11 m, LMA i LMB - 12,5 m, ERA i ERB - 10,3 m, EKL - 8,8 m, EPL - 6 m, EO1 - 8,3 m) [9]. U luci Helsinki u posljednjih nekoliko godina provedeno je nekoliko projekata za razvoj infrastrukture, a razvoj još uvijek traje. U najjužnijem dijelu Hernesaarija u blizini Zapadne luke, u proljeće 2017. pokrenuta je izgradnja novog pristaništa. Planirano je da se dovrši prije početka sezone krstarenja 2019. godine. Nova obala planirana je za brodove do 360 metara [9].

Slika 5. prikazuje West Harbour terminal u Helsinkiu.



Slika 5. West Harbour Helsinki [7]

4.3. STOCKHOLM

Stockholm je glavna luka za krstarenje Baltičkog mora i glavni grad Švedske. Postoji dvanaest pristaništa u luci Stockholm za brodove za krstarenje, a to su: Nybroviken 5, Nynashamn Seawalk, Buoy at Strommen, Stadsgarden 160, Stadsgarden 167, Vartahamnen 523, Vartahamnen 511, Skeppsbron 105, Vartahamnen 515, Frihamnen 638, Frihamnen 634,

Frihamnen 650 [9]. Udaljenost od pristaništa do centra grada je oko 4 kilometra. Maksimalni gaz brodova je od 5 metara do 25 metara.

Stadsgarden i Frihamnen dva su glavna terminala za krstarenje u Stockholmu. U blizini središtu grada i blizu glavnih kulturnih atrakcija, povijesnih znamenitosti i trgovačkih područja u Stockholmu. Frihamnen je novije izgrađen putnički terminal za krstarenje koji se nalazi na maloj udaljenosti od Starog grada. Izgrađen je za krstarenja koja polaze iz Stockholma, a posjećuju i druga krstarenja [9].

Između 2013. i 2016. godine obnovljena je cijela luka Vartahamnen s pet novih pristaništa s pametnim i ekološki prihvatljivim rješenjima te suvremenim putničkim terminalom.



Slika 6: Terminal Nynashamn [7]

4.4. ROSTOCK

Rostock je grad i luka na obali Baltičkog mora u njemačkoj državi Mecklenburg-Vorpommern. To je najprometnija luka pristajanja za sjevernoeuropska krstarenja. Rostock djeluje kao ulaz u Berlin i druge njemačke gradove. Berlin je oko 3 do 4 sata udaljen od Rostocka vlakom, a mnogi putnici na krstarenju koji napuštaju plovilo u luci kreću ravno prema Berlinu. Sam Rostock i njegovo predgrađe Warnemunde također su fascinantna odredišta s bogatstvom povijesti, tradicionalne arhitekture i pomorske tradicije. Warnemunde je atraktivno ljetovalište smješteno na ušću rijeke gdje je ljeto najprometnija turistička sezona. Yacht utrke,

noćne zabave i druge svečanosti tijekom cijele godine privlače krstarenja u regiji u velikom broju [8].

U luci Rostock postoji pet pristaništa za brodove za kružna putovanja: P 1-4, P7, P8, LP31 i LP41. Udaljenost od luke Warnemunde do centra grada je oko 1 kilometar. Maksimalni gaz brodova je od 7,3 do 9,3 metara (P 1-4 - 7,3 m, P7 - 9 m, P8- 9 m, LP31 - 9,3 m i LP41 - 9,3 m) [9].

Slika 7. prikazuje Warnemunde-Rosck luku za kružna putovanja.



Slika 7. Warnemunde-Rostock luka [7]

4.5. OSLO

Oslo je najveća pomorska luka u Norveškoj (nalazi se na rijeci Aker / na ulazu u Oslofjord), a također je glavni grad i najveći grad s oko 670.000 stanovnika. Oslo je jedna od luka Hurtigruten uz *Express Route*. Riječ je o redovitoj plovidbi trajektom i krstarenjem u Norveškoj, između luka za okretanje Bergen (najjužnije) i Kirkenesa (najsjevernije) [7].

U 2011. godini (rekordna godina luke) primljeno je 170 brodova i 312.000 putnika. U 2013. godini, luka za krstarenje obrađivala je više od 300.000 putnika iz 146 različitih zemalja. Krstarenja do Osla podijeljena su u dvije glavne vrste itinerara: Baltičko more i norveške fjordove. U području terminala za krstarenje sadržaji putnika uključuju kafić, turistički info-

ured (gradske ture, besplatne karte), suvenirnice, mjenjačnicu, besplatan Wi-Fi, internet, taxi redove [7].

U luci Oslo postoje četiri pristaništa za brodove za kružna putovanja: Sondre Akershus, Vippetangen, Revier i Filipstad. Udaljenost od pristaništa do centra grada je oko 3 kilometra. Ukupna duljina pristaništa je 1, 197 metara (Sondre Akershus - 295 m, Vippetangen - 200 m, Revier - 302 m i Filipstad - 400 m). Maksimalni gaz brodova kreće se od 8 do 10,3 metara (Sondre Akershus - 10,3 m, Vippetangen - 8 m, Revier - 8,4 m i Filipstad - 10,3 m) [9].

Slika 8. prikazuje terminal za brodove za kružna putovanja u Oslu.



Slika 8. Terminal za brodove za kružna putovanja u Oslu [7]

4.6. DOVER

Doverska luka za krstarenje (dio luke Dover) nalazi se na drugom mjestu po veličini putničkih luka u Velikoj Britaniji (trajekti i krstarenja) nakon Southamptona. Dover je također luka britanske brodarske tvrtke P&O Ferries. Još jedna velika putnička brodarska tvrtka iz Dovera je danski DFDS Seaways s nekoliko dnevnih prijelaza za Francusku [7].

Luka se nalazi na južnoj obali Engleske. To je oko 105 km od Londona i oko 34 km od Calaisa (Francuska). Raspored krstarenja prikazuje rute uglavnom tijekom ljetnih mjeseci (od travnja do kraja listopada). Putnički brodovi napuštaju Dover na četverodnevne kratke stanke, kao i 7-dnevna ili 14-dnevna krstarenja na Kanarske otoke, oko Britanije (britanske otoke), također u kontinentalnu Europu (Baltik, Norveški fjordovi, atlantska obala), Mediteran, Island i Grenland. Luksuzni terminal luke Dover nalazi se na staroj željezničkoj stanici Dover Marine,

a tu se još nalazi putnički terminal i ima namjenski parking. Drugi (novi putnički terminal) nalazi se dalje od gata. Dover ima 2 terminala za brodove za kružna putovanja koji se nalaze u području *Inner Harbour* (zapadni dokovi). Bivša zgrada željezničke stanice Dover Marine pretvorena je u Terminal 1 u razdoblju od 1994. do 1996. godine. Ovaj terminal također nudi osigurano parkiralište. Druga zgrada (Terminal 2) otvorena je 1999. godine i nalazi se dalje uz admiralitetsko пристаниšte. Terminal 2 služi putnicima na najvećim brodovima za krstarenje u Doveru [7].

Slika 9. prikazuje Terminal 2.



Slika 9. Terminal 2 za brodove za kružna putovanja [7]

4.7. SOUTHAMPTON

Luka Southampton je najveća putnička luka (trajekt i krstarenje) u Velikoj Britaniji i druga najveća teretna luka (slijedi Felixstowe). Kao najveća luka za kružna putovanja u Velikoj Britaniji, Southampton prima više od 500 brodova i preko 2 milijuna putnika godišnje. Pristup Southampton putničkoj luci je vrlo jednostavan. Grad se nalazi u središnjem dijelu južne obale Engleske i ima odlične cestovne i željezničke veze s drugim većim gradovima Velike Britanije. Luka za brodove za kružna putovanja sastoji se od dva пристаниšta (istočna i zapadna) sa 4 putnička terminala i 4 vezova (mjesto za pristajanje). Četiri terminala za brodove za kružna putovanja su: Queen Elizabeth II (QE2) terminal, *Ocean Cruise* terminal, *City Cruise* terminal, *Mayflower Cruise* terminal [7].

Slika 10. prikazuje *Ocean Cruise* terminal. *Ocean Cruise* terminal otvoren je 2009. godine. Ima modernu građevinu, parkiralište za kratki boravak, bar, kafić, taxi.



Slika 10. Ocean Cruise terminal [7]

Najveći europska luka za brodove za kružna putovanja Southampton ima:

- adresa luke *Herbert Walker Avenue, Southampton SO15 1, Ujedinjeno Kraljevstvo*"
- četiri namjenska terminala za brodove za kružna putovanja,
- mogućnost smještaja više od 4 plovila u isto vrijeme
- izvrsna podrška cestovne, željezničke i zračne infrastrukture,
- kanal duboke vode,
- dubinski vezovi,
- nema ograničenja duljine i tonaže brodova za kružna putovanja i
- zaštićeno područje luke [7].

5. LUKE I TERMINALI U KANADI ZA PRIHVAT BRODOVA ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Kanada država na sjeveru Sjeverne Amerike, izlazi na Tihi ocean na zapadu, Atlantski ocean (Labradorsko more, Baffinov zaljev, Hudsonov zaljev) na istoku te Beaufortovo more (dio Sjevernog ledenog mora) na sjeveru; graniči sa SAD-om na jugu i sjeverozapadu; ima 202 100 km morske obale. Glavne putničke luke su Vancouver, Montreal, Québec, Halifax i dr. Kanada ima razvijen turizam pa stoga prima godišnje jako velik broj ljudi. Ima razvijen pomorski promet i putničke luke i terminale za primanje brodova za kružna putovanja.

5.1. VANCOUVER

Luka Vancouver je kanadska *aljaška* luka za brodove za kružna putovanja i domaća luka za brodove iz Aljaske tijekom ljeta. Luka obrađuje godišnje između 240-270 poziva na brodu i više od milijun putnika preko terminala za krstarenje u Kanadi. Ukupni godišnji gospodarski učinak Luke iznosi oko 1,6 milijardi USD. Kako se broj i veličina brodova za kružna putovanja za Vancouver stalno povećava, luka je sve češće rangirana kao zagušena. Prosječni putnički kapacitet plovila povećao se za 138% (do 3100 osoba), a prosječna dužina broda za 50% (do 300 m / 985 ft). Međutim, kapacitet terminala *Canada Place* je ograničen jer je objekt izgrađen za brodove starijeg dizajna. Sezona krstarenja je od svibnja do kraja rujna / početkom listopada. Od 2008. godine morska luka dobrovoljno kupuje obnovljivu energiju, energiju vjetra. Na terminalu *Canada Place*, lučko krstarenje stvara (izravna ekonomska aktivnost) u prosjeku 3 milijuna USD po plovilu za posjetu. Vrste brodova variraju od velikih do glavnih luksuznih i malih ekspedicijskih plovila. U 2010. godini luku je posjetilo oko 600.000 turista za kružna putovanja. 2014. godine zatvoren je terminal za pristanište *Ballantyne*. Od tada, *Canada Place* je jedini preostali gradski terminal za brodove. *Canada Place* terminal u Vancouveru otvoren je 28. travnja 1986. godine. Dizajn objekta ima 5 krovova u obliku jedra. Osim zgrade terminala, ovdje se nalazi i parkiralište, ured *Port Metro*, ured Svjetskog trgovačkog centra, hotel Pan-Pacific. Na terminalu su dostupni zahodi, kolica za prtljagu, trgovina snackom. Od terminala mogu se izravno pristupiti vezovima za brod Sjever (dužina 274 m / 900 ft), Istok (506 m / 1660 ft) i Zapad (326 m / 1070 ft) [7].

Slika 11. prikazuje *Canada Place* terminal.



Slika 11. Canada Place terminal [7]

5.2. MONTREAL

Montreal je glavni lučki grad u kanadskoj provinciji Quebec, a stanovništvo (oko 1,7 milijuna) zauzima 2. mjesto po veličini u zemlji (nakon Toronta). Kao luka za krstarenje, Montreal obrađuje preko 100.000 putnika godišnje. Grad je glavno središte industrije, trgovine, financija, tehnologije. Industrije uključuju elektroniku, zrakoplovnu industriju, farmaceutske proizvode, softver, tiskanu robu, telekomunikacije, tekstilnu industriju, petrokemiju, duhan, prijevoz, medije. Sezona krstarenja traje od svibnja do studenog. Visoka sezona je rujan-listopad. Statistike luke pokazuju da su većina turista na kružnim putovanjima Amerikanci (72%), a slijede ih Australci (8,5%), Kanađani (7,5%) i Britanci (4,5%). Najveći kruzer u Montrealu do sada je AIDALuna (dužina duljine 251 m, kapacitet putnika 2500). U 2015. godini u luci Montreal bilo je ukupno 73 putovanja brodom, što je 29 više u odnosu na 2014. Brodovi su doveli preko 92.000 putnika i posade u grad, što je gotovo 30% više u odnosu na 2014. godinu. Terminali za brodove za kružna putovanja u Montrealu nalaze se u Starom Montrealu na ulici *De la Commune*. Nalazi se između središta Montreala i rijeke St. Lawrence. Brodovi za kružna putovanja u Montrealu pristaju na putničkom terminalu Iberville. Terminal je udaljen oko 20 minuta od međunarodne zračne luke Montreal-Pierre Elliott Trudeau. Novi

Montreal Cruise Terminal (drugi putnički terminal luke) otvoren je u svibnju 2017. godine. Prvi brod je bio *Maasdam*. Projekt izgradnje koštao je 78 milijuna USD, od čega je vlada Quebeca doprinijela s 20 milijuna, Montreal City 15 milijuna i Montrealska Lučka uprava 43 milijuna. Novi putnički terminal također služi kao prostor za događanja bez dnevnih putovanja i time ostvaruje prihode tijekom cijele godine, slika 12 [7].



Slika 12. Novi Montreal terminal za prihvat brodova za kružna putovanja [7]

5.3. TORONTO

Luka za kružna putovanja na jezeru Ontario i grad na ušću rijeka Humber i Don u Ontariju (Kanada). Po broju stanovnika svrstan je kao najveći u Kanadi. Grad je glavno središte umjetnosti (glazbene, kazališne, filmske i TV produkcije) i kulture (muzeji, galerije, festivali, zabavne i sportske priredbe, povijesne znamenitosti). Toronto je jedna od najpopularnijih turističkih destinacija u Kanadi. Podaci za 2017. godinu pokazali su da je grad primio 43,7 milijuna turista (uključujući 10,4 milijuna domaćih i 2,97 milijuna iz SAD-a), koji su potrošili 8,84 milijarde dolara. Luka Toronto uključuje dva teretna terminala (51, 52), brod za prijevoz putnika i marinu *Outer Harbour* [7].

5.4. SAULT STE MARIE

Sault Ste Marie je lučki grad u Ontariju (jugoistočna-središnja Kanada), s oko 80.000 stanovnika. Nalazi se na rijeci St. Marys i blizu granice sa SAD-om. Brodovi za kružna putovanja u Sault Ste Marie (Kanada) pristaju u blizini marine Roberta Bondar. Objekt je dio parka Roberta Bondar i nudi 38 kompleta (za brodice i jahte za obilazak), napajanje obalom, priključke za vodu. Dodatne usluge za nautičare su tuševi, praonica rublja, punjenje goriva, ispušavanje otpadnih voda, crtanje (knjige), vodiči za krstarenja, razni morski proizvodi [7].



Slika 13. Sault Ste Marie terminal za brodove za kružna putovanja [7]

5.5. HALIFAX

Halifax je glavni lučki grad i među najpopularnijim kanadskim lukama za krstarenje na putovanjima od SAD-a do Nove Engleske. Luka je službeno poznata kao luka Halifax. Luka Halifax generira više od 11.800 lokalnih radnih mjesta i doprinosi preko 1,7 milijardi USD kanadskom gospodarstvu. Halifax je povezan s 150 međunarodnih luka. Kao luka za prihvata brodova za kružna putovanja, luka godišnje prihvati oko 200 brodova. U 2015. godini luka za prihvata brodova za kružna putovanja primila je 141 brod i 222.309 putnika. U 2016. godini obrađeno je 238.217 putnika i 136 primljenih brodova. Najprometniji dan (11. listopada 2016.) bio je dan s 5 brodova. Porast putnika iznosio je 7% (u 2015.). Za sezonu 2019., terminali za brodove za kružna putovanja primit će za sada 190 brodova s oko 320.000 putnika [7].

Luka Halifax ima 2 namjenska terminala za brodove za kružna putovanja. Oba su dio kompleksa paviljona pod nazivom Paviljon 22 i Paviljon 20. Njihovi glavni vezovi su, redom pristanište 22 (engl. *Pier 22*) i pristanište 20 (engl. *Pier 20*). Oba veza povezana su sa svojim terminalnim zgradama preko hidrauličkih prolaza (pokretni pokriveni putnički mostovi). Neki brodovi pristaju na pristaništu 31 (engl. *Pier 33*), slika 14. Zgrade luka za brodove za kružna putovanja redovito se obnavljaju i nude kao sadržaj turističke informacije, štandove lokalnih trgovaca (suvenirni s kanadskim temama, ručno izrađene umjetnine i obrti), telefon, Wi-Fi internet, WC. Ispred Paviljona 22 nalazi se taksi s i turistički autobusi [7].



Slika 14. Halifax terminali za brodove za kružna putovanja [7]

6. ZAKLJUČAK

U ovom završnom radu pokazala važnost razvijenosti terminala za prihvat brodova za kružna putovanja u Sjevernoj Europi i Kanadi. Na temelju iznesenih informacija i podataka pokazalo se da države Sjeverne Europe i Kanade s razvijenim putničkim rutama imaju značajan utjecaj na razvoj zemlje. Pozitivni utjecaj se ne odnosi samo na gospodarski razvitak zemlje, već na cjelokupan razvitak zemlje.

Kratkoročni se ciljevi luka odnose na unaprjeđenje operacija s putnicima, a dugoročni su vezani uz izgradnju novih terminala, više ticanja brodova i promjenu luka ticanja u bazne luke putovanja.

Sjeverna Europa, poslije Sjeverne Amerike, najpopularnija je destinacija za kružna putovanja, a putnički terminali i luke su među 20 najvećih u svijetu. Najpoznatije luke su one u Doveru, Southamptonu, Rostocku, Stockholmu, a najveća i najprometnija je luka u Southamptonu. Ima četiri terminala za prihvat brodova za kružna putovanja i novu modernu infrastrukturu na pojedinim terminalima. Unatoč različitim problemima, tržište je sjeverne Europe zamjetan kotač europskog krizinga. Umjerena ekspanzija ponude brodskih postelja daje dostatno vremena svim zemljama sjeverne Europe da se pripreme i za veće kapacitete putnika. S obzirom na duljinu trajanja sezone i na važnost krizinga, i općenito turizma, u pojedinim državama, sjeverna se Europa teško može usporediti sa Sredozemljem, koje je u ta dva segmenta potpuno različito.

Luke i terminali Kanade imaju jako dobru povezanost kako s Sjevernom Amerikom tako i s Europom i Azijom. Razvijeni terminali za prihvat brodova za kružna putovanja specifični su po razvijenoj modernoj infrastrukturi. Najpoznatiji su: Vancouver, Montreal, Halifax i dr. Dobra povezanost s Sjevernom Amerikom čini ih konkurentnom na tržištu. Luke su dobro povezane, cestovno i željeznički, s naseljem pa je omogućen lak pristup lukama i obrnuto. Kontinuirano se radi i teži izgradnji još boljih putničkih terminala i luka, kako bi mogli primiti još veći broj brodova i putnika te brodove velikih dužina.

LITERATURA

- [1] Benić, I.: *Analiza najpoznatijih krizing destinacija u svijetu*, 2009, Dubrovnik
- [2] Hlača, B.: *Terminali i robni tokovi*, Veleučilište u Rijeci, Rijeka , 2006.
- [3] Jugović, A.: *Pomorsko-putnički terminali*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2006.
- [4] Jugović, A., Kesić, B.: *Organizacija i razvoj pomorko-putničkih luka*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2006.
- [5] Lamb, Thomas.: *Shipd design and construction*, New York, 2004
- [6] <https://www.portdubrovnik.hr/kruzna-putovanja> , (5.srpanj. 2019.)
- [7] <https://www.cruisemapper.com> , (4.srpanj. 2019.)
- [8]<https://www.worldatlas.com/articles/the-busiest-ports-of-call-for-northern-european-cruises.html>, (6.srpanj. 2019.)
- [9] <http://www.greencruiseport.eu>, (5.srpanj. 2019.)
- [10] <http://www.oasisoftheseas.com/>, (5.srpanj. 2019.)
- [11] https://hr.wikipedia.org/wiki/Putni%C4%8Dki_brod, (28.kolovoz. 2019.)
- [12] <https://zoranpericsplit.weebly.com>, (28.08.2019.)

POPIS SLIKA

Slika 1. MS Oasis of the Seas [10]	4
Slika 2. Kategorizirane aktivnosti koje sudjeluju u proizvodnji turističke usluge [2]	6
Slika 3. Suvremeni višenamjenski putnički terminali [2]	11
Slika 4. Terminal Langelinie [7]	17
Slika 5. West Harbour Helsinki [7]	18
Slika 6: Terminal Nynashamn [7]	19
Slika 7. Warnemunde-Rostock luka [7]	20
Slika 8. Terminal za brodove za kružna putovanja u Oslu [7]	21
Slika 9. Terminal 2 za brodove za kružna putovanja [7].....	22
Slika 10. Ocean Cruise terminal [7]	23
Slika 11. Canada Place terminal [7]	25
Slika 12. Novi Montreal terminal za prihvatanje brodova za kružna putovanja [7]	26
Slika 13. Sault Ste Marie terminal za brodove za kružna putovanja [7]	27
Slika 14. Halifax terminali za brodove za kružna putovanja [7]	28